

JĘZYKOZNAWSTWO

Jolanta Chomko

DOI 10.15290/sw.2018.18.05

Uniwersytet w Białymstoku

Wydział Filologiczny

Instytut Filologii Wschodniosłowiańskiej

tel. +48 85 7457450

e-mail: jchomko@interia.pl

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-003-0289-7221>

Paleta barw achromatycznych w *Szkarłatnych żaglach* Aleksandra Grina

Słowa kluczowe: Grin, idiolekt pisarza, semantyka barw, barwy achromatyczne

1. Wstęp

Przedmiotem analizy niniejszego artykułu są nazwy barw achromatycznych występujące w feerii *Szkarłatne żagle* Aleksandra Grina. W tym utworze, napisanym w latach 1920–1921, autor próbuje zbudować filozofię twórczej roli marzenia i bajki w realizacji konkretnego życia. Na magię i siłę oddziaływania tej powieści na czytelnika zwraca uwagę Konstanty Paustowski, biograf pisarza: „В чем сила этой книги? Прежде всего – в ее редчайшей поэтичности. Прочитав ее, как бы получаешь в лицо фантастический залп, заряд, но не порохового дыма, а целебного воздуха морей и цветов, лесных дебрей и трав. (...) Да, со страниц этой книги получаешь заряд свежего ветра, ясного воздуха, сияния облаков. Погружаешься в мир людей привлекательных и на первый взгляд порой странных. Почти все они отличаются одной общей для них чертой – бесхитростной человечностью, отвагой и жаждой нового” [<http://paustovskiy.niv.ru/paustovskiy/public/volshebnik-o-grine.htm>].

Cała twórczość A. Grina, a tym samym analizowane dzieło, zdaniem Seweryna Pollaka, „zajmuje we współczesnej literaturze rosyjskiej pozycję

wyjątkową. Jest ona właściwie nieporównywalna w swej odrębności i dziwności i trudno dla niej w tej literaturze znaleźć jakikolwiek bezpośredni odpowiednik. Jest tak odrębna i tak inna, jak inne i niezwykle było życie jej autora” [Pollak 1959, V].

Aleksander Grin to pisarz, który jest „живописцем, воспринимающим и отражающим мир многоцветно, который создает свой мир, «говорящий» и значимый, подчиненный определенным закономерностям авторского творчества” [Мельникова 2009, 64]. Pole semantyczne nazw kolorów w *Szkarłatnych żaglach* zarysowuje się dość wyraźnie, autor wykorzystuje zarówno barwy podstawowe, jak i niepodstawowe. Część nazw barw jest bezpośrednio związana z tytułem feerii, w związku z czym często pojawiają się przymiotniki *алый* i *красный*. Najbardziej liczną grupę kolorystyczną w tym utworze stanowi czerwień. Pozostałe pola barw są reprezentowane znacznie rzadziej.

2. Barwy achromatyczne

Do barw achromatycznych zaliczamy te barwy, które nie posiadają dominanty barwnej, a więc białą, czarną oraz wszystkie stopnie szarości. Barwy te inaczej nazywane są niekolorowymi. Chociaż system barw w różnych językach rozwijał się inaczej, to jego historia ma wiele uniwersalnych cech wspólnych. Autorzy pierwszego opracowania dotyczącego semantyki barw – B. Berlin i P. Kay, po przeanalizowaniu leksyki kolorystycznej prawie stu języków stwierdzili, że w pierwszym stadium ewolucji leksykonu barw występują tylko dwie podstawowe nazwy barw, oznaczające pojęcia ‘czarny’ i ‘biały’ [Berlin, Kay 1969, 22–23]. Barwy biała i czarna pełnią również funkcję pomocniczą w stosunku do innych kolorów – powodują ich rozjaśnienie lub przyciemnienie (przy pomocy bieli i czerni można stworzyć np. kolor *jasnoniebieski* – ‘niebieski rozjaśniony bielą’ czy *ciemnoczerwony* – ‘czerwony przyciemniony czernią’). Z kolei barwa szara jest uzyskiwana przez połączenie barw dopełniających i „dookreśla kolor pod względem ilości światła jako pośredni między jasnością i ciemnością” [Komorowska 2010, 83].

3. Barwa czarna (черный цвет)

W związku z tym, że barwa czarna należy do barw achromatycznych i jest pozbawiona dominanty barwnej, w pracach leksykograficznych jest interpretowana poprzez porównanie z jakimiś przedmiotami. W słowniku

języka rosyjskiego pod red. S. A. Kuzniecowa semantyka koloru czarnego jest wyjaśniana poprzez kolor sadzy i węgla¹.

Czerń to symbol śmierci, chaosu, mroku i nocy, to kolor żałoby. Barwa ta w historii światowych cywilizacji jest łączona tylko ze zjawiskami negatywnymi, m.in. z czarną magią, światem podziemnym, jak również z piekłem. Barwy czarna i biała symbolizują przeciwstawność dwóch światów, dwóch składowych istoty ludzkiej, dwóch duchowych istot [http://www.rulit.me/books/simvoly-znaki-emblemy-enciklopediya-read-228708-198.html]. Поскольку черный поглощает все другие цвета, он выражает отрицание и отчаяние, является противостоянием белому, обозначает негативное начало. Символ потусторонности, inferнальности» [Шейнина 2003, 367–368]. Niewątpliwie, te symbole kulturowe powinny zostać odzwierciedlone w twórczości każdego pisarza, jednak idiolekt zawiera nie tylko symbolikę ogólną i narodową, ale również spojrzenie na świat autora. Każdy pisarz odbiera i przedstawia na swój sposób.

Najciemniejsza barwa achromatyczna nazywana jest w *Szkarłatnych żaglach* przymiotnikiem *черный* (21) i imiesłowem *почерневший* (1). Od razu nasuwa się spostrzeżenie, że w tak optymistycznym utworze autor tak często wykorzystuje barwę posiadającą mroczną symbolikę. Jednak należy zwrócić uwagę na fakt, że na poziomie tekstu w idiolekcie pisarza symbolizm może mieć zupełnie inny charakter. Jest to widoczne również w symbolice barwy czerwonej, która wyraźnie różni się od symboliki narodowej².

Okazuje się, że w większości użyć nazwa barwy czarnej nie odgrywa żadnej roli symbolicznej. A. Grin używa nazw czerni na ogół w sposób konwencjonalny, wykorzystując je do kreacji świata przedstawionego.

Badany materiał pokazuje, że stosunkowo często czerń jest wykorzystywana do opisu przyrody. Autor przy jej pomocy opisuje wodę: *На черной дали легла уже трепетная снежная белизна, пена блестела, и багровый разрыв, вспыхнув среди золотой нити, бросил по океану, к ногам Ассоль, алую рябь* (AP, 60), *Лонгрен выходил на мостик, настланный по длинным рядам свай, где, на самом конце этого дощатого мола, подолгу курил задуваемую ветром трубку, смотря, как обнаженное у берегов дно дымилось седой пеной, еле поспевающей за валами, грохочущий бег которых к черному, штормовому горизонту на-*

¹ *черный* 'самый темный из всех цветов, имеющий цвет сажи, угля' [Большой толковый словарь русского языка 2000, 1474].

² Por.: J. Chomko, *Semantyka i przekład wybranych nazw barw w „Szkarłatnych żaglach” Aleksandra Grina (pole czerwieni)*, Słupsk (złożone do druku).

поляя пространство стадами фантастических гривастых существ, несущихся в разнузданном свирепом отчаянии к далекому утешению (AP, 11), Была полная ночь; за бортом в сне **черной** воды дремали звезды и огни мачтовых фонарей (AP, 41), Стальной у берега цвет спящего океана переходил в синий и **черный** (AP, 59). Warto zwrócić uwagę na fakt, że jest to najczęściej opis koloru wody w morzu nocą, w momencie, kiedy nie występuje światło, kiedy promienie słoneczne jej nie rozświetlają. W tych opisach czerń nawiązuje do swojego symbolu – ciemności, nocy.

Kolor czarny zostaje przywołany również w opisach roślin. W *Szkarlatnych żaglach* pojawiają się tulipany o nietypowym dla tej rośliny kolorze: Лучшие сорта тюльпанов серебристо-голубых, фиолетовых, и **черных** с розовой тенью – извивались в газоне линиями прихотливо брошенных ожерелий (AP, 26) oraz drzewo hebanowe, które ze względu na swój kolor w języku rosyjskim nosi nazwę „черное дерево”: Оно заключено в бочки **черного** дерева, крепкого, как желез (AP, 28), Но он охотно грузил фрукты, фарфор, животных, пряности, чай, табак, кофе, ценные породы деревьев: **черное**, сандал, пальму (AP, 67).

W nielicznych opisach czerń uczestniczy w kreowaniu obrazów człowieka. Została ona wykorzystana do opisu wyglądu sprzedawcy w sklepie z artykułami dziecięcymi, do którego Assol zaniósł zabawki wykonane przez jej ojca: Ну-с, прихожу в большой магазин; там куча народа. Меня затолкали; однако я выбралась и подошла к **черному** человеку в очках (AP, 52) oraz węglarzy, których dziewczynka obdarzyła bardzo dużym zaufaniem: Она медленно осмотрела поляну под вязом, где стояла телега, зеленую в розовом вечернем свете траву, **черных** молчаливых угольщиков (AP, 75), Она взяла огромную **черную** руку и привела ее в состояние относительного трясения (AP, 75). W tym drugim przypadku przymiotnik **черный** może wskazywać nie tylko na kolor skóry, ale też na zabrudzenia ciała spowodowane wykonywanym zawodem. Takiej sytuacji leksem **черный** jest synonimem leksemu **грязный**.

W analizowanej powieści barwa czarna incydentalnie występuje również w opisach strojów – kapitana i matki Greya. Na obrazie, wiszącym w bibliotece w domu Greya, przedstawiony został marynarz w bogatym stroju z czarną szpadą: Завернутые полы его кафтана трепались ветром; белая коса и **черная** шпага вытянуто рвались в воздух (AP, 35). W drugim przypadku kolor czarny pełni symboliczną rolę. Matka Greya modli się w czarnej sukience, symbolizującej niewątpliwie żalobę i smutek. Ten ubiór odzwierciedla uczucia kobiety, która po ucieczce z domu syna i śmierci męża

prowadzi samotne życie: *Ему сказали, где мать; он прошел в высокое помещение и, тихо прикрыв дверь, неслышно остановился, смотря на поседевшую женщину, в черном платье* (AP, 39).

Kolor czarny został również wykorzystany przez pisarza do kreacji otoczenia człowieka. Współtworzy on między innymi opisy rodzinnego domu Greya – biblioteki i znajdujących się tam książek: *Там – раскрытый альбом с выскользнувшими внутренними листами, там – свитки, перевязанные золотым шнуром; стопы книг угрюмого вида; толстые пласты рукописей, насыпь миниатюрных томиков, трещавших как кора, если их раскрывали; здесь – чертежи и таблицы, ряды новых изданий, карты; разнообразие переплетов, грубых, нежных, черных, пестрых, синих, серых, толстых, тонких, шершавых и гладких* (AP, 34) oraz kuchni: *В суровом молчании, как жрецы, двигались повара; их белые колпаки на фоне почерневших стен придавали работе характер торжественного служения* (AP, 30).

W analizowanym materiale językowym niewiele jest przykładów, w których A. Grin zastosował przymiotnik *черный* w opisie budynków. Ma to miejsce tylko w przypadku dachu szynku w Kapernie: – *Должно быть, вон та черная крыша, – сообразил Леткиа, – а, впрочем, может, и не она.* (AP, 47) i okna, przez które o poranku zaczyna wpadać do pokoju Assol światło: *Низ окна был черен; верх просветлел. Извне дома, почти на краю рамы, блестела утренняя звезда* (AP, 57).

Rzadkim zjawiskiem w analizowanym utworze jest pojawienie się zwierząt. Do przedstawienia obrazu jednego z nich – psa, którego Assol spotyka za wsią, została wykorzystana czerń: *Там, где дорога кончилась, переходя в глухую тропу, у ног Ассоль мягко завертелась пушистая черная собака с белой грудью и говорящим напряжением глаз* (AP, 58).

W *Шкарлатных жглых* nazwa barwy czarnej odgrywa również symboliczną rolę. Jej negatywność wyrażona została w obrazie „czarnej zabawki”, którą „zrobił” Longren dla swojego przyjaciela Mennersa, kiedy nie pomógł mu uratować się podczas sztormu. Po powrocie do domu po tym wydarzeniu Longren mówi do córki: – *Черную игрушку я сделал, Ассоль, – спи!* (AP, 12).

W utworze jest także mowa o czarnych flagach piratów, które nawiązują do „zbrukanych, drapieżnych, potarganych, brutalnych żagli” (AP, 31), które są przeciwstawiane szkarłatnym żaglom. W tych przykładach barwa czarna konotuje takie cechy jak zło, drapieżność, zabijanie: *Были там еще корабли-пираты, с черным флагом и страшной, размахивающей ножами командой; корабли-призраки, сияющие мертвенным светом синего озарения* (AP, 36), *«Пантен, тебя озадачили. Не хочет ли он*

попробовать контрабанды? Не вступаем ли мы под **черным** флагом пирата?» (AP, 62).

Czerń występuje również w opisach statków, pojawia się w opisie masztu statku, cumującego wieczorem, kiedy nie ma światła w porcie Dubel: *Прошло еще мало времени, и в порте Дубельт вечерняя звезда сверкнула над **черной** линией новой мачты* (AP, 40).

Negatywne konotacje wywołuje również przymiotnik *черный* użyty w opisie niewywołanego żadną przyczyną smutnego nastroju Greya: *Еще утром, едва проснувшись, он уже почувствовал, что этот день начался в **черных** лучах* (AP, 41)

4. Barwa biała (белый цвет)

W słowniku opisowym języka rosyjskiego kolor *белый* definiowany jest jako kolor śniegu, mleka i kredy³. *Biel* to kolor życia, czystości, radości i prostoty, to symbol słońca, powietrza, świętości i zbawienia. Kolor ten oznacza jasną porę dnia, czas pracy i dobrych uczynków, symbolizuje absolutny brak przeszkód, rozwiązanie problemów i nowy początek [Шейнина 2003, 359]. W związku z tym, że nie posiada barwnej dominanty, wyraża niewinność i prawdę, symbolizuje też umiarkowanie [<http://www.rulit.me/books/simvol-yznaki-emblemy-enciklopediya-read-228708-24.html>].

Nazwy bieli, występujące w *Szkarłatnych żaglach*, to *белый* (19), *белизна* (3) oraz – marginalnie – przymiotniki: *белокурый* (1), *серебряный*⁴ (1) i imiesłów *белевший* (1).

Analiza zgromadzonego materiału wykazała, że najczęściej biel jest wykorzystywana przez Grina do opisu wyglądu zewnętrznego człowieka. Dotyczy to zarówno jego ciała, jak i odzieży. W powieści barwa biała została zastosowana do opisu koloru skóry głównych bohaterów – Greya: *Темные, с оттенком грустного вопроса глаза казались несколько старше лица; его неправильный мягкий овал был оваян того рода прелестным*

³ *белый* – ‘цвета снега, молока, мела’ [Большой толковый словарь русского языка 2000, 70].

⁴ Jak zauważa Ryszard Tokarski, barwa srebrna jest niepodstawową nazwą przyporządkowaną bieli. Kolorystyczne określenie *srebrny* posiada „swoisty odcień metalicznego połysku, nie gubiąc jednocześnie związku z bielą”. Związek ten można zauważyć zarówno w etymologicznym pokrewieństwie nazw ‘bieli’ i ‘srebra’ w wielu językach indoeuropejskich, jak i w perceptualnym podobieństwie poświadczonym materiałem leksykalnym i faktami pozajęzykowymi [Tokarski 2004, 70–71]. „*Srebrny* to kolor fizycznie bliski *białemu*” [tamże, 73].

загаром, какой присущ здоровой **белизне** кожи (AP, 20) i Assol: Он бережно опустил кольцо на малый мизинец, **белевший** из-под затылка (AP, 46), Ее волосы сдвинулись в беспорядке: у шеи расстегнулась пуговица, открыв **белую** ямку (AP, 45). W przypadku opisu młodej dziewczyny barwa biała oddaje delikatność kobiecego ciała, nawiązując jednocześnie do swego symbolu – niewinności. Wyrazy określające kolor biały posłużyły autorowi również do opisu koloru włosów: *Завернутые полы его кафтана трепались ветром; белая коса и черная шпага вытянуто рвались в воздух* (AP, 35), *Но он уже навсегда запомнил тот короткий грудной смех, полный сердечной музыки, каким встретили его дома, и раза два в год посещал замок, оставляя женщине с серебряными волосами нетвердую уверенность в том, что такой большой мальчик, пожалуй, справится с своими игрушками* (AP, 40), – *А что скрывается в моем «тур-люр-лю»? – спросил подошедший флейтист, рослый детина с бараньими голубыми глазами и белокурой головой* (AP, 65).

Przymiotnik **белый** współtworzy także opisy odzieży: koszuli – *Седые кудри складками выпадали из-под его соломенной шляпы; серая блуза, заправленная в синие брюки, и высокие сапоги придавали ему вид охотника; белый воротничок, галстук, пояс, униженный серебром блях, трость и сумка с новеньким никелевым замочком – выказывали горожанина* (AP, 20), czapek kucharskich – *В суровом молчании, как жрецы, двигались повара; их белые колпаки на фоне почерневших стен придавали работе характер торжественного служения* (AP, 30), sukienki – *За ореховой рамой в светлой пустоте отраженной комнаты стояла тоненькая невысокая девушка, одетая в дешевый белый муслин с розовыми цветочками* (AP, 54) oraz rękawiczek od munduru – *Пантен, крича как на пожаре, вывел «Секрет» из ветра; судно остановилось между тем как от крейсера помчался паровой катер с комадой и лейтенантом в белых перчатках* (AP, 78).

Barwa biała w analizowanym utworze uczestniczy w kształtowaniu językowych obrazów przyrody. Została ona wykorzystana do opisu przestrzeni ziemskiej – piasku, który swoją jasnością kontrastuje z ciemnymi kilami: *Рыбачьи лодки, повытащенные на берег, образовали на белом песке ряд темных килей, напоминающих хребты громадных рыб* (AP, 10), kamieni, które leżą na dnie przezroczystego strumienia: *Отойдя в лес за мостик, по течению ручья, девочка осторожно спустилась на воду у самого берега пленившее ее судно; паруса тот час сверкнули алым отражением в прозрачной воде; свет, призывая материю, лег дро-*

жащим розовым излучением на **белых** камнях дна (AP, 17) oraz nieba – obłoków: *За золотой нитью небо, вспыхивая, сияло огромным веером света; белые облака тронулись слабым румянцем* (AP, 59).

Jednym z elementów krajobrazu, opisywanym przy pomocy bieli, jest też woda. Kolor ten został zastosowany w opisie oceanu w dwóch przeciwnych porach dnia – o świcie: *На черной дали легла уже трепетная снежная белизна, пена блестела, и багровый разрыв, вспыхнув среди золотой нити, бросил по океану, к ногам Ассоль, алую рябь* (AP, 60), i wieczorem: *Струя пены, отбрасываемая кормой корабля Грэя «Секрет», прошла через океан белой чертой и погасла в блеске вечерних огней Лисса* (AP, 40).

Barwy z pola semantycznego bieli sporadycznie pojawiają się w opisach roślin i zwierząt. Są to jednokrotnie poświadczony w tekście użycia: *В споконной тяготеющей крупной листве каштанов стояли белые шишки цветов, их аромат мешался с запахом росы и смолы* (AP, 59), *Там, где дорога кончилась, переходя в глухую тропу, у ног Ассоль мягко завертелась пушистая черная собака с белой грудью и говорящим напряжением глаз* (AP, 58).

Leksem *белый* występuje także w opisie dnia, a dokładniej – poranka, gdzie oznacza ‘jasny, oświetlony przez słońce’: *Был белый утренний час; в огромном лесу стоял тонкий пар, полный странных видений* (AP, 76).

Biel została wykorzystana do opisu okrętów – zarówno zabawki, którą wykonał Longren: *Одна такая новинка была миниатюрной гоночной яхтой; белое суденышко это несло алые паруса, сделанные из обрезков шелка, употреблявшегося Лонгреном для оклейки пароводных кают – игрушек богатого покупателя* (AP, 16), jak i okrętu Greya, na który z nadzieją czekała Assol: *Сияющая громада алых парусов белого корабля двинется, рассекая волны, прямо к тебе* (AP, 22), *Много ведь придется в будущем увидеть тебя не алых, а грязных и хищных парусов; издали – нарядных и белых, вблизи – рваных и нагих* (AP, 24), *Розовые тени скользили по белизне мачт и снастей, все было белым, кроме раскинутых, плавно двинутых парусов цвета глубокой радости* (AP, 76), *«Опять жучишка ... дурак!...» – и хотела решительно сдуть гостя в траву, но вдруг случайный переход взгляда от одной крыши к другой, открыл ей на синей морской щели уличного пространства белый корабль с алыми парусами* (AP, 79), *Негромкая музыка лилась в голубом дне с белой палубы под огнем алого шелка* (AP, 79). Grin, wybierając kolor dla okrętów, niewątpliwie kierował się symboliką bieli. Okręt, na który czeka Assol, zmieni jej życie na lepsze, prze-

staną istnieć problemy, spełnią się jej marzenia i będzie początkiem nowego, szczęśliwego, beztrudnego życia.

5. Barwa szara (серый цвет)

Kolor szary – to kolor neutralny. Jest on interpretowany jako kolor popiołu, dymu, asfaltu i myszy, a także jako kolor pośredni między białym i czarnym⁵. Szary to symbol apatii, zmęczenia, braku siły i energii, to symbol człowieka niezauważanego i mało utalentowanego [Шейнина 2003, 367]. Szarość kojarzy się z nudą, pustką, nijakością. Połączenie białego, koloru niewinności, i czarnego, koloru winy – szary był chrześcijańskim symbolem śmierci na ziemi i duchowej nieśmiertelności [http://www.symbolarium.ru/index.php/Серый_цвет].

Barwa szara w analizowanym utworze jest nazywana przymiotnikami *серый* (7), *седой* (3), *полуседой* (1), *поседевший* (1) i *стальной* (1) oraz imiesłowem *серея* (1). Jest ona pozbawiona wszelkich konotacji i zostaje przywołana w opisach człowieka, przyrody i przedmiotów.

Podstawowym zakresem występowania koloru szarego są opisy człowieka. W kreowaniu językowego obrazu człowieka szarość występuje przede wszystkim jako określenie koloru włosów ludzi starszych: *Седые кудри складками выпадали из-под его соломенной шляпы; серая блуза, заправленная в синие брюки, и высокие сапоги придавали ему вид охотника; белый воротничок, галстук, пояс, униженный серебром блях, трость и сумка с новеньким никелевым замочком – выказывали горожанина* (AP, 18), *Ему сказали, где мать: он прошел в высокое помещение и, тихо прикрыв дверь, неслышно остановился, смотря на поседевшую женщину в черном платье* (AP, 39), *Она приговаривая что-то про себя, разгладила его спутанные седые волосы* (AP, 53), *В раскрытом окне, на столе, виднелась бутылка: возле нее чья-то грязная рука доила полуседой ус* (AP, 47).

W analizowanym materiale niewiele jest przykładów użycia tej barwy do opisu odzieży. Leksem *серый* został wykorzystany tylko jako określenie koloru bluzy: *Седые кудри складками выпадали из-под его соломенной шляпы; серая блуза, заправленная в синие брюки, и высокие сапоги придавали ему вид охотника; белый воротничок, галстук, пояс,*

⁵ *серый* ‘цвета пепла, дыма, асфальта, мыши; средний между черным и белым’ [Большой толковый словарь русского языка 2000, 1180].

унизанный серебром блях, трость и сумка с новеньким никелевым замочком – выказывали горожанина (AP, 18) i koloru jedwabnej chusteczki Assol: *На ее плечах лежала **серая** шелковая косынка* (AP, 54).

W jednym przypadku kolor szary został porównany do koloru piasku i wykorzystany przez Grina do opisu koloru oczu kolekcjonera piosenek, legend i bajek Egla: *Его лицо, если можно назвать лицом, нос, губы и глаза, выглядывавшие из бурно разросшейся лучистой бороды и пышных, свирепо взрогаченных вверх усов, казалось, было вяло-прозрачным, если бы не глаза, **серые**, как песок, и блестящие, как чистая сталь, с взглядом смелым и сильным* (AP, 20).

Sporadycznie barwa szara współtworzy językowy obraz otoczenia człowieka. W *Szkarłatnych żaglach* pojawia się tylko w opisie książek: *Разнообразие переплетов, грубых, нежных, черных, пестрых, синих, **серых**, толстых, тонких, шершавых и гладких* (AP, 34), i opisie dachu domu, w którym mieszkali Assol i Longren: *Дом с **серой** крышей, по два окна сбоку; при нем огород* (AP, 68).

Wśród pól semantycznych charakteryzowanych przy pomocy szarości należy umieścić również świat przyrody. Obiektami opisywanymi przez przymiotnik *серый* są zarówno zwierzęta: *Там, на длинном столе лежали радужные фазаны, **серые** утки, пестрые куры; там – свиная туша с коротеньким хвостом, и младенчески закрытыми глазами; там – репа, капуста, орехи, синий изюм, загорелые персики* (AP, 30), *И точно, еж, **серая**, покатился перед ней на тропинку* (AP, 58), jak i rośliny: *На камнях и на земляном полу росли **серые** грибы с тонкими ножками; везде – плесень, мох, сырость, кислый, удушливый запах* (AP, 28). W dwóch przypadkach barwa szara jest wykorzystana do opisu wody oceanu: *Лонгрэн выходил на мостик, настланный по длинным рядам свай, где, на самом конце этого дощатого мола, подолгу курил раздуваемую ветром трубку, смотря, как обнаженное у берегов дно дымилось **седой** пеной, еле поспевающей за валами, грохочущий бег который к черному, штормовому горизонту напомнил пространство стадами фантастических гривастых существ, несущихся в разнузданном свирепом отчаянии к далекому утешению* (AP, 11), ***Стальной** у берега цвет спящего океана переходил в синий и черный* (AP, 59).

6. Zakończenie

W *Szkarłatnych żaglach* A. Grina kolory achromatyczne są reprezentowane przez nazwy barw trzech pól semantycznych – pola czerni, pola bieli

i pola szarości. Najszerzej rozbudowana została biel (25 użyć), natomiast do oddania barwy szarej wykorzystana została największa liczba nazw (8 leksemów):

Nazwa barwy		Liczba wystąpień	
Czarny	<i>черный</i>	21	22
	<i>почерневший</i>	1	
Biały	<i>белый</i>	19	25
	<i>белизна</i>	3	
	<i>белокурый</i>	1	
	<i>серебряный</i>	1	
	<i>белевший</i>	1	
Szary	<i>серый</i>	7	14
	<i>седой</i>	3	
	<i>полуседой</i>	1	
	<i>стальной</i>	1	
	<i>серея</i>	1	
	<i>поседевший</i>	1	

Pisarz używa nazw barw achromatycznych najczęściej w konwencjonalny sposób i posługuje się nimi kreując świat przedstawiony. Wszystkie trzy barwy wiążą się przede wszystkim z polami semantycznymi związanymi z człowiekiem i przyrodą. Służą między innymi do opisu koloru skóry (np.: *черный человек, черная рука, белизна кожи*), koloru włosów (np.: *белая коса, белокурая голова, седые кудри*) oraz ubrań człowieka (np.: *черное платье, белые колпаки, серая шелковая косынка*). Ta paleta barw pełni również ważną funkcję w językowym obrazie przyrody. Czerń, biel i szarość zostały wykorzystane do opisu krajobrazu morskigo (np.: *черный штормовой горизонт, белая пена, седая пена*), opisu roślin (np.: *черные с розовой тенью тюльпаны, белые шишки цветов, серые грибы*) oraz zwierząt (np.: *черная собака с белой грудью, серые утки*).

Badany materiał pokazuje, że stosunkowo rzadko barwy achromatyczne charakteryzują obiekty związane z otoczeniem człowieka i jego pracą. Sporadycznie tylko pojawiają się w opisie budynków (np.: *почерневшие стены, серая крыша*), okrętu (np.: *белое суденышко, черная линия мачты*) czy książek (np.: *черный переплет*).

Chociaż barwy achromatyczne najczęściej są pozbawione znaczenia symbolicznego, to tworzą jednak koloryt analizowanego utworu. Kilkakrotnie są kojarzone ze swoimi wzorcami prototypowymi: czerń symbolizuje zło (*черная иерушка, черный флаг, черные лучи*), a biel – niewinność (*белая ямка, мезинец, белевший из-под затылка*). Wykorzystanie bieli i czerni w opisach przyrody odzwierciedla cenne pomysły autora. Natomiast pole barwy szarej (choć i dość obszerne) nie uczestniczy w tworzeniu żadnych obrazów symbolicznych. Kreuje tylko ogólną kolorystykę utworu.

Literatura

- Berlin B., Kay P., 1969, *Basic Color Terms: Their Universality and Evolution*, Berkley.
- <http://paustovskiy.niv.ru/paustovskiy/public/volshebnik-o-grine.htm> [10.09.2017]
- <http://www.rulit.me/books/simvol-y-znaki-emblemy-enciklopediya-read-228708-198.html> [10.08.2017]
- <http://www.rulit.me/books/simvol-y-znaki-emblemy-enciklopediya-read-228708-24.html> [10.08.2017]
- http://www.symbolarium.ru/index.php/Серый_цвет [15.09.2017]
- Komorowska E., 2010, *Barwa w języku polskim i rosyjskim. Rozważania semantyczne*, Szczecin.
- Pollak S., 1959, *Geograf krajów urojonych*, [w:] A. Grin, *Piekło odzyskane*, Warszawa, s. V–XIX.
- Tokarski R., 2004, *Semantyka barw we współczesnej polszczyźnie*, Lublin.
- Boľšoj tolkovyj slovar' russkogo āzyka*, 2000, gl. red. S.A. Kuznecov, Sankt-Peterburg. [*Большой толковый словарь русского языка*, 2000, гл. ред. С.А. Кузнецов, Санкт-Петербург.]
- Grin A.S., 1999, *Alye parusa*, Moskva. [Грин А.С., 1999, *Алые паруса*, Москва.] – (AP)
- Mel'nikova L.A., 2009, *A.S. Grin: slovo – obraz*, Minsk. [Мельникова Л.А., 2009, *А.С. Грин: слово – образ*, Минск.]
- Šejnina E.Ā., 2003, *Ėnciklopediā simvolov*, Moskva. [Шейнина Е.Я., 2003, *Энциклопедия символов*, Москва.]

ACHROMATIC COLOR PALETTE IN *SCARLET SAILS* BY ALEXANDER GRIN

S U M M A R Y

The object of the analysis are achromatic color names in *Scarlet sails* of Alexander Grin. Color expressions are an inseparable part of the world description.

The researched material provides valuable information about the models of perception, association and interpretation of the world presented in the novel.

The field of black color is represented by adjectives, such as, *черный, почерневший*, the field of white is represented by lexemes *белый, белизна, белокурый, белевший, серебряный*, and field of grey – by lexemes *серый, седой, полуседой, стальной, серя, поседевший*. These are relatively richly represented fields.

The studied material shows that the writer mostly uses the achromatic color names in a conventional way and uses them to create the presented world. All three colors are mainly connected with semantic fields related to man and nature. The objects related to human environment and work are characterized by achromatic colors relatively rarely.